

Піввіку на теренах профілактичної медицини та екології. До ювілею І.М. Трахтенберга

Як часто у виступах на форумах, присвячених проблемам охорони здоров'я, ми чуємо нагадування про слова нашого великого вітчизняного хірурга М.І. Пирогова: «Майбутнє належить медицині профілактичній». Згадують також висловлення про пріоритет профілактичної медицини багатьох інших відомих медиків. Чи виправдалися їхні надії? Чи стала сучасна медицина й охорона здоров'я дійсно профілактичними? На жаль! Мудрий М.М. Амосов у одній зі своїх останніх книг знову саркастично (до речі, уже не один раз) звернув увагу колег-читачів, що на словах усі ми за профілактику, але тільки не на ділі. Повторюємо, що легше попередити хворобу, ніж її лікувати, а також і те, що необхідно зрештою охороняти і здоров'я здорових, але все це залишається поки лише добрими намірами. Саме на цю невідповідність намірів і закликів утілити їх у життя нинішнім реаліям неодноразово звертає увагу громадськості як у своїх публікаціях, так і у виступах визначний вчений у галузі профілактичної меди-

цини і токсикології, член-кореспондент НАН України, академік АМН України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор Ісаак Михайлович Трахтенберг.

Слова «наукова творчість» стосовно нього найбільше повно відображають особливість багаторічної діяльності І.М. Трахтенберга в галузі фізіології та гігієни праці, токсикології, медичної екології. Його внесок у розробку проблем профілактичної медицини добре відомий і відзначений Державною премією України в галузі науки і техніки (2002).

Неспокійний характер і емоційний настрій, переконаність у принциповості займаних ним позицій, громадянське ставлення у вирішенні пріоритетних задач медицини, зацікавленість в ефективності реалізації обґрунтованих висновків, що впливають з досліджень – усе це пронизано духом творчого поринання І.М. Трахтенберга. До речі, зазначена риса проявилася вже на зорі вступу майбутнього вченого у свідоме життя.

Закінчивши з відзнакою в 1946 р. лікувальний факультет Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця, а потім аспірантуру на кафедрі гігієни праці, Ісаак Михайлович починає свою наукову та педагогічну діяльність під керівництвом видатного вченого і організатора охорони здоров'я академіка АМН СРСР Л.І. Медведя, де успішно розвиває ідеї свого вчителя з питань токсикології ртутьорганічних пестицидів і гігієни при роботі з ними. Результати цих досліджень узагальнені в кандидатській дисертації. Логічне продовження досліджень І.М.Трахтенберга – експериментальні та гігієнічні спостереження з проблеми впливу ртуті та її похідних на організм. Узагальнення багаторічних результатів було покладено в основу докторської дисертації І.М. Трахтенберга «Микромеркуриализм как гигиеническая проблема» (1964) і монографії «Хроническое действие ртути на организм» (1969).

Уся діяльність І.М. Трахтенберга була зосереджена на питаннях промислової токсикології та гігієни праці при застосуванні нових хімічних сполук. У 1972 р. він очолив у Київському інституті гігієни праці і профзахворювань (нині Інститут медицини праці АМН України) лабораторію промислової токсикології і гігієни праці при використанні хімічних сполук. І.М. Трахтенбергу належить велика кількість методичних і теоретичних робіт з обґрунтуванням принципів вивчення впливу на організм факторів малої інтенсивності, експериментальному аналізу біологічних закономірностей і механізмів загальних і неспецифічних реакцій організму на зазначені впливи. З ім'ям І.М. Трахтенберга пов'язана розробка проблеми норми в профілактичній токсикології. Як гігієніст широкого профілю, він робить значний внесок у розробку актуальних проблем гігієни праці. Велику увагу вчений приділяє проблемам комбінованої дії легких речовин, що виділяються із синтетичних матеріалів, механізмів впливу хімічних

факторів виробничого і навколишнього середовища на серцево-судинну систему.

Питанням гігієни праці та промислової токсикології І.М. Трахтенбергом присвячено більше ніж 380 робіт, у тому числі 17 монографій (серед яких «Микромеркуриализм как гигиеническая проблема», 1964; «Показатели нормы у лабораторных животных в токсикологическом эксперименте», 1978; «Книга о ядах и отравлениях. Очерки токсикологии», 2000) і посібників, довідникових видань. Свій досвід і знання вчений постійно передає своїм учням, приділяючи особливу увагу підготовці молодих наукових кадрів. Під керівництвом і при консультації І.М. Трахтенберга виконано й успішно захищено 50 докторських і кандидатських дисертацій.

Плідно працює Ісаак Михайлович Трахтенберг у галузі міжнародного співробітництва. Деякі його праці опубліковано у Німеччині, Швеції, Польщі, Китаї, Болгарії. Свою творчу наукову діяльність Ісаак Михайлович поєднує з великою громадською і науково-організаційною роботою. Він є головним позаштатним спеціалістом з профілактичної токсикології МОЗ України, головою комісії з науки Українського наукового товариства гігієністів, членом редколегії та редакційних рад таких наукових журналів, як «Журнал АМН України», «Токсикологический вестник», «Современные проблемы токсикологии», «Безопасность жизнедеятельности» тощо. Активно працює у складі Комітету з гігієнічної регламентації та Фармкомітету МОЗ України, а також Держхімкомісії при Кабінеті Міністрів України.

Останні п'ять років були ознаменовані не тільки успішною дослідницькою і викладацькою діяльністю, підготовкою наукових монографій із проблем норми, адаптації, патології хімічного походження, а також токсикології важких металів, але і дуже важливою літературною працею – виданням трилогії «Запоздалые заметки» і випус-

ком ще двох мемуарних книг під загальною назвою «Из записных книжек и не только». У цих книгах автор розповідає про роки минулі і більш близькі, про наукову творчість, про значні події, відтворює портрети багатьох відомих учених і діячів культури – наших сучасників, ділиться своїми міркуваннями про перипетії колишнього та нинішнього часів, розповідає про пережите ним та його поколінням у суворі воєнні та повоєнні роки. Спливають у пам'яті автора і переносяться на папір враження від живої історії недалекого минулого, роздуми про прийдешнє. Надзвичайно висока творча працездатність! І це водночас із повсякденною дослідницькою діяльністю, керівництвом з підготовки моло-

дих наукових кадрів, постійним спілкуванням і допомогою практичним лікарям, численним колегам з інших інститутів.

Не можемо не згадати і про дружбу І.М. Трахтенберга з видатним нашим сучасником академіком В.В. Фролькісом. Ісаак Михайлович багато робить для популяризації наукової спадщини і вшанування пам'яті славетного вченого і незабутнього друга.

Бажаємо вельмишановному Ісааку Михайловичу Трахтенбергу доброго здоров'я, подальшого творчого натхнення, втілення в життя нових планів і задумів, успішної діяльності на благо профілактичної медицини та екології.

*П.Г. Костюк, О.О. Мойбенко,
В.Ф. Сагач, М.М. Ткаченко*